

Scenarios of the geography of resistance against the geography of domination inspired by the guidelines of the Supreme Leader of the Islamic Revolution, Ayatollah Khamenei

Mohsen Radmehr*¹ | Hasan Saadati²

Abstract

The geopolitical shifts in West Asia indicate the emergence of two opposing power structures: the geography of resistance and the geography of domination, which significantly influence the region's political, security, and civilizational future. Objective: This study aims to analyze the future of the geography of resistance against the geography of domination using Islamic futures studies and scenario planning techniques to examine key trends, effective drivers, and probable outlooks in the geopolitical transformations of the region. Research Question: The central question of this research is: Based on Imam Khamenei's strategic guidelines, what scenarios can be outlined for the future of resistance versus domination in West Asia, and what implications would each have for the region's political, security, and civilizational order? Methodology: This study employs an analytical-descriptive approach to future studies, utilizing scenario planning techniques to extract key trends and influential drivers from Imam Khamenei's statements. Additionally, a matrix of drivers and uncertainties is developed to analyze different future trajectories. The results indicate that the geography of resistance is on a path of consolidation and expansion, whereas the geography of domination is actively working to counter this emerging order. Scenario analysis suggests four possible future paths: Optimistic Scenario: Resistance prevails and expands, Probable Scenario: Resistance remains strong but faces severe pressure, Pessimistic Scenario: Resistance weakens due to internal fragmentation, Critical Scenario: Resistance collapses under extreme external pressures. These findings underscore the importance of strengthening advanced technologies, expanding economic resilience, managing soft warfare, and fostering Islamic unity as essential strategic pathways for achieving a desirable future for the geography of resistance.

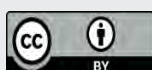
Keywords: Esistance Geography, Domination Geography, Scenario Planning, Islamic Futures Studies, Imam Khamenei.

1. Corresponding Author: Lecturer and researcher at Imam Hussein (AS) Guards Officer and Training University. Email: m.radmehr1362@gmail.com
2. Assistant Professor, Faculty and Research Institute of Prophet Muhammad (PBUH), Imam Hussein Comprehensive University.

Cite this Paper: Radmehr, M & Saadati, H(2025). Scenarios of the geography of resistance against the geography of domination inspired by the guidelines of the Supreme Leader of the Islamic Revolution, Ayatollah Khamenei. *Future Studies of the Islamic Revolution*, 4(6), 11–36.

Publisher: Imam Hussein University

© **Authors**

This article is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) (CC BY 4.0).

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۲۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۶/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۰۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۱

صص: ۳۶-۱۱

شاپا چاپ: ۳۶۷۴-۲۷۱۷

الکترونیکی: ۳۶۶۶-۲۷۱۷

سناریوهای جغرافیای مقاومت در برابر جغرافیای سلطه با الهام از رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مد ظله العالی)

محسن رادمهر^{۱*} | حسن سعادت^۲

چکیده

تحولات ژئوپلیتیکی منطقه غرب آسیا نشان‌دهنده شکل‌گیری دو ساختار قدرت متضاد جغرافیای مقاومت و جغرافیای سلطه است که آینده سیاسی، امنیتی و تمدنی منطقه را تحت تأثیر قرار داده‌اند. این پژوهش با هدف تحلیل آینده جغرافیای مقاومت در برابر جغرافیای سلطه، با رویکرد آینده‌پژوهی و تکنیک سناریونویسی، به بررسی روندهای کلیدی، پیشران‌های مؤثر و چشم‌اندازهای محتمل در تحولات ژئوپلیتیکی منطقه پرداخته است. پرسش اصلی تحقیق این است که با تکیه بر رهنمودهای امام خامنه‌ای، چه سناریوهایی برای آینده جغرافیای مقاومت در برابر جغرافیای سلطه در منطقه غرب آسیا قابل ترسیم است و هر یک چه پیامدهایی برای نظم سیاسی، امنیتی و تمدنی آینده دارند؟ پژوهش حاضر در زمره پژوهش‌های آینده‌پژوهانه قرار دارد که با بهره‌گیری از «روش سه‌مرحله‌ای مبتنی بر عدم قطعیت‌های کلیدی» و روش تحلیل مضمون انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که جغرافیای مقاومت در مسیر تثبیت و توسعه قرار دارد. در مقابل، جغرافیای سلطه در تلاش برای مقابله با این نظم جدید است. سناریونویسی نشان داد که چهار مسیر آینده شامل سناریوی مطلوب (پیروزی مقاومت)، سناریوی محتمل (مقاومت تحت فشار)، سناریوی بدبینانه (کاهش انسجام مقاومت) و سناریوی بحران (فروپاشی مقاومت) قابل تصور است. این یافته‌ها تأکید دارند که تقویت فناوری‌های نوین، توسعه اقتصاد مقاومتی، مدیریت جنگ نرم و تحکیم وحدت اسلامی، از مهم‌ترین راهبردهای پیش روی جغرافیای مقاومت برای دستیابی به آینده مطلوب است.

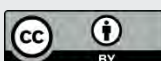
کلیدواژه‌ها: جغرافیای مقاومت، جغرافیای سلطه، سناریونویسی، آینده‌پژوهی اسلامی، امام خامنه‌ای.

۱. نویسنده مسئول: مدرس و پژوهشگر دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، تهران، ایران.

Email: m.radmehr1362@gmail.com

۲. استادیار، دانشکده و پژوهشکده پیامبر اعظم (ص)، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران.

استناد: رادمهر، محسن و سعادت، حسن (۱۴۰۴). سناریوهای جغرافیای مقاومت در برابر جغرافیای سلطه با الهام از رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مد ظله العالی). *نشریه علمی آینده‌پژوهی انقلاب اسلامی*، ۴(۶)، ۳۶-۱۱.

مقدمه و بیان مسئله

تحولات ژئوپلیتیکی منطقه غرب آسیا در دهه‌های اخیر، بیانگر ورود به مرحله‌ای نوین از بازتعریف مفاهیم قدرت، هویت، مرز و نظم سیاسی است. اگر تا پیش از این، نظم منطقه‌ای عمدتاً تحت سیطره قدرت‌های سلطه‌گر خارجی و نخبگان همسو با آنان شکل می‌گرفت، در دهه‌های اخیر شاهد خیزش جریان‌هایی هستیم که با محوریت ایده مقاومت، در حال برهم‌زدن موازنه تاریخی قدرت‌اند. این جریان، که اکنون از آن با عنوان «جغرافیای مقاومت» یاد می‌شود، نه تنها معادلات سنتی قدرت را به چالش کشیده، بلکه به‌عنوان یک گفتمان فراگیر، در پی ساخت نظامی بدیل مبتنی بر بیداری اسلامی، هویت دینی، وحدت امت و نفی سلطه است.

در نقطه مقابل، «جغرافیای سلطه» همچنان کوشیده است از طریق ائتلاف‌های نظامی، عملیات روانی، جنگ نیابتی، تحریم‌های اقتصادی و مهندسی نخبگانی، مانع از تحقق این جغرافیای نوین شود. برهم‌خوردن قطب‌بندی‌های کلاسیک، تضعیف نظم آمریکامحور، رشد بازیگران فراملی و فرامنطقه‌ای، و همچنین افزایش ظرفیت‌های بازدارندگی جبهه مقاومت، همگی مؤید آن‌اند که منطقه در آستانه یک دگرگونی بنیادین ژئوپلیتیکی قرار دارد.

در این میان، اندیشه‌های راهبردی و آینده‌نگر امام خامنه‌ای، رهبر جمهوری اسلامی ایران، به‌مثابه یکی از برجسته‌ترین الهام‌بخش‌های گفتمان مقاومت، شایسته تحلیل و بازخوانی علمی است. ایشان نه تنها روندهای جاری منطقه را با دقت و حکمت تحلیل کرده‌اند، بلکه با نگاهی تمدنی و راهبردی، الگوی بدیلی از نظم منطقه‌ای ترسیم نموده‌اند که در آن، امت اسلامی بازیگر اصلی و گفتمان مقاومت، محور شکل‌گیری قدرت جدید است. بیانات ایشان در موضوعاتی چون آینده فلسطین، نابودی رژیم صهیونیستی، مقاومت فعال، گسترش عمق راهبردی ایران و نقش جوانان مؤمن و انقلابی، مؤلفه‌های یک دستگاه فکری-راهبردی منسجم برای طراحی آینده را فراهم می‌سازد.

با این حال، علی‌رغم حجم گسترده بیانات آینده‌نگر مقام معظم رهبری، پژوهش‌های علمی اندکی کوشیده‌اند این ظرفیت گفتمانی را در قالب مدل‌های آینده‌پژوهانه کاربردی تحلیل و به کار بندند. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از رویکرد آینده‌پژوهی و به‌ویژه تکنیک سناریونویسی، می‌کوشد تصویری علمی، واقع‌گرایانه و جهت‌مند از مسیرهای پیش‌روی این تقابل ژئوپلیتیکی ارائه دهد. بدین منظور، ابتدا گزاره‌های راهبردی استخراج‌شده از بیانات رهبری مورد تحلیل قرار می‌گیرند،

سپس با شناسایی عدم قطعیت های کلیدی و پیشران های تحول و تدوین سناریوهای محتمل، مطلوب و بحرانی، الگوی کلان آینده جغرافیای مقاومت در منطقه غرب آسیا تبیین می گردد.

بنابراین، پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش بنیادین است که:

بر اساس رهنمودهای راهبردی امام خامنه‌ای، چه سناریوهایی برای آینده جغرافیای مقاومت در برابر جغرافیای سلطه در منطقه غرب آسیا قابل ترسیم است و هر یک چه پیامدهایی برای نظم سیاسی، امنیتی و تمدنی آینده دارند؟

مبانی نظری پژوهش

جغرافیای سلطه: جغرافیای سلطه به ساختارهای فضایی اطلاق می شود که قدرت های جهانی با هدف تحمیل اراده خود بر ملت ها، از طریق مهندسی مرزها، اشغال سرزمین ها، استقرار پایگاه های نظامی، تحمیل نظم امنیتی-سیاسی و بازتولید گفتمان های سلطه گر، پدید می آورند. این جغرافیا، ابزار تحقق هژمونی در مقیاس جهانی است و با نابرابری، وابستگی و سلب اختیار ملت ها پیوند دارد (حافظ نیا، ۱۳۹۳: ۱۰۵).

به عبارت دیگر جغرافیای سلطه حاصل پیاده سازی مهندسی قدرت در پهنه های سرزمینی است که هدف آن کنترل اراده ملت ها و نهادینه سازی وابستگی در ساختارهای سیاسی و فرهنگی آنان است» (عباسی، ۱۳۹۵: ۴۱).

جغرافیای مقاومت: «جغرافیای مقاومت» به شبکه ای از کنش های سازمان یافته و گفتمان محور اطلاق می شود که با تکیه بر مؤلفه هایی چون هویت دینی، مردم پایه بودن، نفی سلطه، عدالت محوری و وحدت امت اسلامی، در پی بازسازی نظم ژئوپلیتیکی منطقه ای و جهانی بر اساس ارزش های بومی و الهی است؛ این جغرافیا با مقاومت فعال در برابر نفوذ نظام سلطه، به دنبال احیای کرامت ملت ها، استقلال سیاسی و پیشرفت تمدنی است.

به اعتقاد حافظ نیا «جغرافیای مقاومت، گونه ای از ژئوپلیتیک است که هدف آن، بازدارندگی در برابر سلطه بیگانگان، دفاع از هویت فرهنگی و دینی، و بازتعریف قدرت فضایی در جهت مصالح ملت هاست.» (حافظ نیا، ۱۳۹۳: ۱۱۸)

در تعریف دیگر «جغرافیای مقاومت، ساختار هماهنگ فضاهاى هم‌افزای ملت‌های مستضعف برای مقابله با جغرافیای سلطه است؛ این فضاها با تکیه بر وحدت امت، مردم‌سالاری الهی و تفکر ولایی، هندسه قدرت آینده را تغییر می‌دهند» (عباسی، ۱۳۹۵: ۵۲).

جغرافیای سلطه در اندیشه امام خامنه‌ای

در تحلیل‌های راهبردی امام خامنه‌ای از نظم جهانی معاصر جغرافیای سلطه یک مفهوم کلیدی است. ایشان با نگاهی تمدنی، «نظام سلطه» را شبکه‌ای از قدرت‌های استکباری می‌دانند که با بهره‌گیری از ابزارهای سیاسی، نظامی، فرهنگی و رسانه‌ای، نظم ناعادلانه‌ای را بر جغرافیای جهان تحمیل کرده‌اند. در این دیدگاه، «جغرافیای سلطه» به مثابه ساختار هندسی و تمدنی این نظام جهانی شناخته می‌شود (بیانات، ۱۳۹۱/۰۹/۰۱؛ ۱۳۹۷/۱۲/۲۳؛ ۱۳۹۸/۱۲/۲۹).

جغرافیای سلطه در نگاه امام خامنه‌ای، همان گستره‌ی نفوذ و تسلط نظام استکبار جهانی بر ملت‌ها و مناطق راهبردی جهان است که از طریق شبکه‌ای پیچیده از پایگاه‌های نظامی، دولت‌های دست‌نشانده، رسانه‌های بین‌المللی و نظم اقتصادی سلطه‌گر، در پی تثبیت قدرت و تضعیف اراده ملت‌ها و جلوگیری از شکل‌گیری یک نظم مستقل، اسلامی و مردمی است. (همان)

ایشان در تحلیل ساختار سلطه جهانی می‌فرمایند: «نظام سلطه یک حقیقت خارجی است، افسانه نیست؛ یک نظم جهانی است که بر اساس زور و پول بنا شده و در رأس آن قدرت‌های استکباری قرار دارند. هدف آن، سلطه بر ملت‌ها، تسلط بر ثروت‌ها و سرنوشت آن‌هاست.» (بیانات، ۱۳۹۱/۰۹/۰۱)

معظم له با تأکید بر شناسایی ابزارهای جغرافیای سلطه می‌فرمایند: «جنگ‌های نیابتی، رسانه‌های جهانی، شرکت‌های اقتصادی چندملیتی، تحریم، تهدید، ترور، تحقیر فرهنگی و تجزیه کشورهای مسلمان، ابزارهای این سلطه‌اند؛ این‌ها همان ابزارهای جغرافیای سلطه است که با آن، ملت‌ها را سرکوب می‌کنند.» (بیانات، ۱۳۹۷/۱۲/۲۳)

حضرت امام خامنه‌ای با اشاره به تقابل جغرافیای سلطه و جغرافیای مقاومت معتقدند که «امروز دو جغرافیا در منطقه در برابر هم قرار دارند: جغرافیای سلطه که آمریکا و صهیونیسم آن را هدایت

می‌کنند، و جغرافیای مقاومت که ملت‌های مؤمن آن را شکل داده‌اند. آینده از آن جغرافیای مقاومت است.» (بیانات، ۱۳۹۸/۱۱/۲۹).

بنابراین با توجه به بیانات امام خامنه‌ای می‌توان گفت که در اندیشه ایشان، جغرافیای سلطه شامل مفاهیم زیر است:

جغرافیای سلطه مفهومی **واقعی، مهندسی شده و سازمان یافته** است. هدف آن، **تحکیم قدرت نامشروع غرب** در جغرافیای جهان اسلام است. ابزارهای آن شامل: پایگاه‌های نظامی، رسانه‌های جهانی، تجزیه طلبی، تحریم، تهاجم فرهنگی و جنگ نرم است. این جغرافیا، **در نقطه مقابل جغرافیای مقاومت** قرار دارد که بر پایه ایمان، عدالت، مردم‌سالاری دینی و وحدت اسلامی بنا شده است.

جغرافیای مقاومت در اندیشه امام خامنه‌ای

«جغرافیای مقاومت» در اندیشه امام خامنه‌ای، به عرصه‌ای وسیع و فراملی از کنش‌های آگاهانه، هدفمند، مؤمنانه و مردم‌پایه اطلاق می‌شود که امت اسلامی در آن با تکیه بر ایمان دینی، هویت اسلامی، عدالت‌خواهی و دشمن‌شناسی، در برابر نظم سلطه جهانی ایستادگی می‌کند و ساختاری نوین برای تمدن اسلامی آینده شکل می‌دهد. این جغرافیا، هم‌زمان سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و معنوی است و مرزهای آن نه بر اساس جغرافیای سیاسی، بلکه بر پایه وحدت ایمان و هدف مشترک ملت‌ها تعیین می‌شود.

حضرت امام خامنه‌ای ضمن تعریف و گستره جغرافیای مقاومت معتقدند که «میدان مقاومت فقط لبنان و فلسطین نیست، از یمن تا سوریه، از عراق تا شمال آفریقا، و حتی شرق آسیا، این جبهه‌ی مقاومت وجود دارد... یک جغرافیای فرهنگی، ایمانی و سیاسی تشکیل شده است.» (بیانات، ۱۴۰۱/۰۲/۲۸). حضرت امام خامنه‌ای معتقدند که «جبهه مقاومت به معنای ایستادگی ملت‌ها در برابر سلطه‌طلبی استکبار و آمریکا است. محور آن اسلام و ارزش‌های انقلابی است و نیروی آن، ملت‌ها هستند نه دولت‌های وابسته.» (بیانات، ۱۳۸۸/۰۶/۰۱).

معظم له با اشاره به خصلت تمدنی و آینده‌ساز جغرافیای مقاومت می‌فرمایند: «جبهه مقاومت امروز نه فقط یک مجموعه سیاسی، بلکه حامل یک فکر و یک فرهنگ است؛ این جغرافیای

مقاومت، شالوده تمدن اسلامی آینده را تشکیل خواهد داد.» (بیانات، ۱۳۹۶/۰۸/۱۵) امام خامنه‌ای به مردمی و مؤمنانه بودن جغرافیای مقاومت معتقدند: «مقاومت، برآمده از ایمان مردم است... و به خلاف جغرافیای سلطه که بر پایه قدرت زور و فریب است، جغرافیای مقاومت، بر پایه ایمان، بصیرت و حضور مردم بنا شده است.» (بیانات، ۱۳۹۸/۰۸/۲۹).

جدول ۱. مقایسه تطبیقی جغرافیای سلطه و جغرافیای مقاومت (منبع: نگارندگان)

ویژگی	جغرافیای سلطه	جغرافیای مقاومت
منطق حاکم	تحمیل و هژمونی	ایستادگی و احیای کرامت انسانی
بنیاد شکل‌گیری	قدرت مادی، رسانه، ارتش، اقتصاد جهانی	ایمان، مردم‌محوری، عدالت‌طلبی
مرزها	مرزهای ملی-نظامی	مرزهای ایمانی، هویتی و آرمانی
ابزار اصلی	تهدید، تحریم، اشغال، جنگ نرم	بصیرت، جهاد تبیین، مقاومت مردمی، فرهنگ شهادت
هدف غایی	تثبیت نظم سلطه	ساخت تمدن نوین اسلامی و استقلال ملت‌ها

نظریه ژئوپلیتیک انتقادی ۱

ژئوپلیتیک انتقادی رویکردی نوین در مطالعات ژئوپلیتیکی است که به نقد و تحلیل گفتمان‌ها، بازنمایی‌های سیاسی و دانش‌های قدرت‌محور می‌پردازد. برخلاف ژئوپلیتیک کلاسیک که بر روابط مستقیم جغرافیا و قدرت تمرکز دارد، ژئوپلیتیک انتقادی، سیاست فضایی را محصول سازه‌های زبانی، رسانه‌ای و فرهنگی می‌داند. این نظریه بر آن است که فضا و مکان، نه واقعیت‌هایی طبیعی، بلکه ساخته‌هایی گفتمانی و ایدئولوژیک هستند که در خدمت اهداف قدرت قرار می‌گیرند. (Routledge, 1998:3). ژئوپلیتیک انتقادی با زیرسؤال بردن مبانی معرفت‌شناختی ژئوپلیتیک سنتی،

1 Critical Geopolitics

به بررسی این نکته می‌پردازد که چگونه ساختارهای قدرت از طریق گفتمان‌سازی فضایی، مفاهیم خودی/دگر، مرکز/پیرامون، توسعه یافته/عقب مانده را باز تولید می‌کنند.» (حافظ نیا، ۱۳۹۳: ۱۳۰) حافظ نیا به روشنی این نظریه را در بستر گفتمان‌سازی‌های استعماری و نئولیبرالی بررسی کرده و آن را ابزاری برای تحلیل سیاست‌گذاری‌ها و استعمار نوین می‌داند.

جدول ۲. مفاهیم کلیدی در ژئوپلیتیک انتقادی (منبع: نگارندگان)

مفهوم	توضیح مختصر
گفتمان ۱	زبان، تصاویر و مفاهیمی که نظم فضایی و سیاست خارجی را توجیه می‌کنند.
بازنمایی فضایی	نحوه ترسیم "دیگران" (مثلاً دشمنان یا کشورهای محور شر) در نقشه‌ها و رسانه‌ها.
سیاست دانش ۲	دانش ژئوپلیتیکی همواره سیاسی است و در خدمت قدرت قرار می‌گیرد.
ژئوپلیتیک مردمی ۳	تحلیل رسانه‌ها، فیلم‌ها و فرهنگ عامه در باز تولید سیاست فضایی.

ژئوپلیتیک انتقادی بستری نظری فراهم می‌کند برای فهم این که چگونه **نظام سلطه جهانی با استفاده از تولید گفتمان جغرافیایی**، «جغرافیای سلطه» را مشروع جلوه می‌دهد و چگونه می‌توان با **گفتمان مقاومت و بازنمایی‌های بدیل**، هندسه قدرت را دگرگون کرد. به همین دلیل، این نظریه در تحلیل «جغرافیای مقاومت در اندیشه امام خاмене‌ای» می‌تواند بسیار کارآمد باشد.

سناریونویسی^۴

سناریونویسی روشی است برای ساختن داستان‌ها یا تصاویر مختلف از آینده که بر اساس تحلیل روندهای حال و نیروهای محرک محیطی شکل می‌گیرند. هدف این روش کمک به تصمیم‌گیرندگان است تا در شرایط عدم قطعیت و پیچیدگی، گزینه‌های متفاوت آینده را درک

1 Discourse

2 Politics of Knowledge

3 Popular Geopolitics

4 Scenario Planning

کرده و برای آن‌ها برنامه‌ریزی کنند. سناریوها معمولاً مجموعه‌ای از حالات ممکن، محتمل یا مطلوب آینده را به صورت ساختاریافته و نظام‌مند ترسیم می‌کنند و به جای پیش‌بینی قطعی، به بررسی چندین امکان و چگونگی تأثیر عوامل مختلف می‌پردازند (Schoemaker, 1995:26).

ماتریس پیشران‌ها و عدم قطعیت‌ها ۱

ماتریس پیشران‌ها و عدم قطعیت‌ها ابزاری است برای تحلیل عوامل مؤثر بر آینده در فرآیند آینده‌پژوهی که با دسته‌بندی نیروهای محرک محیطی (پیشران‌ها) بر اساس میزان تأثیرگذاری و درجه عدم قطعیت آن‌ها به سازمان‌ها کمک می‌کند تا اولویت‌ها را مشخص و استراتژی‌های منعطف‌تری طراحی کنند. این ماتریس به تحلیل گران و تصمیم‌گیران کمک می‌کند که به جای تمرکز صرف بر همه عوامل، روی عوامل کلیدی و بحرانی برای طراحی سناریوهای آتی تمرکز کنند. به خصوص «عدم قطعیت‌های بحرانی» که بیشترین ریسک و فرصت را به همراه دارند، مبنای شکل‌گیری سناریوهای مختلف هستند. (Schwartz, 1991:45)

پیشینه پژوهش

غفاری و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «سناریوهای پیش روی آینده محور مقاومت بر اساس عدم قطعیت‌های بحرانی» به این نتیجه رسیده‌اند که با تکیه بر عدم قطعیت‌های شناسایی شده می‌توان سناریوهای نظم منطقه‌ای مقاومت محور، بازیابی و تداوم مقاومت، مقاومت منفعت‌گرا- مصلحت طلب و سناریوی اضمحلال را برای آینده محور مقاومت متصور بود. صالح اصفهانی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «الگوی جبهه مقاومت از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)» به این نتیجه رسیده‌اند که بر اساس منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) جبهه مقاومت در ابعاد و مؤلفه‌های: ارکان (رهبران، دولت‌ها، ملت‌ها، وحدت و...)، مبانی و جهت‌سازها (آرمان، اندیشه، مکتب، اصول و...)، عوامل پیش‌برنده (توان و آمادگی دفاعی، استحکام ساخت درونی و...)، موانع و چالش‌ها (نفوذ، نفاق، نابسامانی داخلی، استبداد، استکبار و...)، اهداف مقاومت (دولت‌سازی، رهبری‌سازی و...) دستیابی به استقلال و عزت دولت‌ها و

ملت‌های جبهه مقاومت، اعتمادسازی، بازدارندگی و کاهش حضور نظامی استکبار در کشورهای محور مقاومت و سرانجام پیروزی مقاومت را تسهیل می‌نماید.

نتایج تحقیق نوروزی و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان «آینده پژوهی عوامل مؤثر بر محور مقاومت با تأکید بر ناآرامی‌های اجتماعی عراق و لبنان» از اثرگذاری بالا و همزمان اثرپذیری بالای سیاست‌های منطقه‌ای آمریکا، اثرگذاری بالای گسترش تروریسم و نیز اثرپذیری بالای سیاست‌های منطقه‌ای ج.ا.ایران و نیز توسعه محور مقاومت حکایت دارد.

نصر اصفهانی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «آینده جایگاه محور مقاومت در پرتو هندسه قدرت جهانی» به این نتیجه رسیده‌اند که محور مقاومت با ایجاد موازنه قدرت در عرصه بین‌الملل و ثبات بخشی به مرزهای سرزمین‌های اسلامی و دور کردن بیگانگان و استعمارگران از غرب آسیا، به دنبال نائل آمدن به صلح و ثبات و امنیت‌سازی در غرب آسیا و به تبع آن در عرصه روابط بین‌الملل است.

فهیمی و پیرانی (۱۴۰۳) در مقاله خود با عنوان «بررسی آینده ثبات سیاسی در رژیم صهیونیستی با رویکرد سناریونویسی» به این نتیجه رسیده‌اند که تغییر پیاپی دولت‌ها کماکان محتمل‌ترین سناریو برای آینده رژیم صهیونیستی است.

بر اساس یافته‌های پژوهش بنائی و همکاران (۱۴۰۳) با عنوان «پیش‌نیازها و پیشران‌های تحقق تمدن نوین اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری»، پیش‌نیازهایی چون آینده‌نگری در تمدن‌سازی، نظام‌سازی و تعالی‌الگوی مدیریت، اصلاح سبک زندگی و پیشران‌هایی مانند علم و فناوری، وحدت کشورهای اسلامی، معنویت از مهم‌ترین مواردی هستند که در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب بیان شده‌اند.

یافته‌های پژوهش کولیوند و قربانزاده (۱۴۰۲) با عنوان «واکاوی آینده‌پژوهانه افول قدرت آمریکا در هندسه نظم نوین جهانی به روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها» ۴۷ علل را نشان داد که ۱۷ علت در سطح لایه لیتانی، ۱۰ علت در سطح لایه نظام‌های علی (اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی)، ۱۱ علت در سطح لایه گفت‌وگو و جهان‌بینی و در نهایت ۹ علت در سطح لایه استعاره‌ها و اسطوره‌ها هستند که به‌عنوان علل مؤثر افول قدرت آمریکا در هندسه نظم نوین جهانی تلقی می‌شوند.

در پژوهش شمس الدینی و عرب (۱۴۰۲) با عنوان «نطفه‌بندی نظم جدید جهانی و سناریوهای هندسه‌ی آینده‌ی جهان با استفاده از روش طراحی سناریو» سناریوهای آینده‌ی نظم جهانی بر مبنای سه عدم قطعیت ژئواستراتژیک یعنی ژئوپلتیک، ژئوکالچر و ژئواکانومی، و حرکت جهانی در هر یک به سوی وحدت یا کثرت، مورد مطالعه قرار گرفته است. نهایتاً ۸ سناریوی مختلف پیش روی نظم بین‌المللی، شناسایی و معرفی شد. نظر به اینکه وضع کنونی، «لحظه‌ی تعدد» است، صورت غالب سناریوهای آینده، متمرکز بر تکثیر و تعدد در مراکز قدرت در هر یک از ابعاد گفته‌شده خواهد بود.

نوآوری پژوهش در آن است که برای نخستین بار، رهنمودهای راهبردی مقام معظم رهبری، نه صرفاً در سطح تحلیلی و توصیفی، بلکه به‌مثابه منبعی مفهومی برای آینده‌پژوهی راهبردی منطقه، در چارچوب علمی و نظری منسجم صورت‌بندی شده است. این الگو می‌تواند در طراحی راهبردهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی، مدیریت جبهه مقاومت و ارتقاء سطح تصمیم‌سازی نخبگان مؤثر واقع شود.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش در زمره پژوهش‌های آینده‌پژوهی قرار دارد که با بهره‌گیری از «روش سه‌مرحله‌ای مبتنی بر عدم قطعیت‌های کلیدی» انجام شده است. این روش یکی از روش‌های رایج سناریونویسی در آینده‌پژوهی است که توسط نهادهایی مانند Shell و RAND توسعه داده شده و در منابعی مانند آثار پیتر شوارتز و گری هامل نیز به‌خوبی تبیین شده است. این روش، فرآیند طراحی سناریوها را به‌گونه‌ای سامان می‌دهد که بتوان آینده‌های مختلف و متصور را حول محور متغیرهای حساس و ناپایدار تحلیل کرد. مرحله نخست این روش، شناسایی روندها و عدم قطعیت‌هاست. در این گام، تحلیل‌گر با مطالعه دقیق محیط کلان، متغیرهایی را که روند نسبتاً پایداری دارند (مانند رشد جمعیت یا توسعه فناوری) از متغیرهایی که آینده‌ای نامشخص و ناپایدار دارند (مانند سیاست دولت‌ها یا رفتار رقبا) تفکیک می‌کند. تمرکز اصلی بر یافتن عوامل دارای تأثیر بالا و قطعیت پایین است.

در مرحله دوم، از میان عدم قطعیت‌های شناسایی شده، دو عدم قطعیت کلیدی که بیشترین تأثیر و اهمیت را در شکل‌گیری آینده‌ها دارند، انتخاب می‌شوند. این دو عدم قطعیت به‌عنوان «محورهای اصلی سناریو» در نظر گرفته می‌شوند. برای هر کدام از این دو محور، معمولاً دو حالت متضاد تعریف می‌شود.

در مرحله سوم، با ترکیب دو عدم قطعیت کلیدی و حالت‌های ممکن آن‌ها، یک ماتریس دوبعدی با چهار سناریو پایه ترسیم می‌شود. هر کدام از این سناریوها نمایانگر یکی از وضعیت‌های ممکن آینده‌اند که در آن دو عامل کلیدی به صورت خاصی ترکیب شده‌اند. این سناریوها به سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کمک می‌کنند تا برای طیفی از آینده‌های محتمل آماده شوند و استراتژی‌های منعطف‌تری اتخاذ کنند. این روش به دلیل سادگی، وضوح تحلیلی و کاربرد گسترده‌اش در برنامه‌ریزی راهبردی، یکی از محبوب‌ترین چارچوب‌های سناریونویسی در جهان محسوب می‌شود.

ابزارهای تحقیق شامل نرم‌افزارهای تحلیل محتوا برای استخراج پیشران‌ها، استفاده از ماتریس تحلیل پیشران‌ها و عدم قطعیت‌ها در نرم‌افزارهایی مانند Excel است.

این روش شناسی ضمن بهره‌گیری از رویکرد علمی و منطبق بر مبانی نظری معتبر، تلاش می‌کند تا با نگاهی توحیدی و ارزش‌محور، چشم‌اندازهایی واقع‌بینانه و معنوی از آینده جغرافیای مقاومت در برابر جغرافیای سلطه ترسیم کند که بتواند مبنای تصمیم‌سازی‌های راهبردی و برنامه‌ریزی‌های تمدنی قرار گیرد.

یافته‌های پژوهش

جغرافیای مقاومت، با تمرکز بر کنشگری فضایی و مقاومت‌های محلی علیه نابرابری‌ها و سلطه، زیرمجموعه‌ای از ژئوپلیتیک انتقادی است که به بررسی نحوه شکل‌گیری و بازتولید قدرت و روابط میان کنگران فضای جهانی از دریچه‌ای انتقادی می‌نگرد. ژئوپلیتیک انتقادی با نقد رویکردهای سنتی به جغرافیا و روابط قدرت، به پویایی‌های مقاومت، چالش‌های سلطه، و نقش کنشگران غیردولتی در تغییر فضاها و سیاسی و اجتماعی اشاره دارد و جغرافیای مقاومت نیز به طور خاص به این جنبه از کنشگری و مقاومت در سطح زمین مکانی می‌پردازد که در کانون این جریان، امام خامنه‌ای به صورتی محوری در مقابل نظام سلطه به ایفای نقش رهبری خویش در قالب بیان ره‌نمودها و

راهبردها می‌پردازد که نمونه بسیار کاربردی آن را می‌توان جایگزینی گزاره جنوب غرب آسیا در برابر خاورمیانه به عنوان یک گفتمان مقاومت اشاره کرد. دال مرکزی گفتمان مقاومت که در بستر جغرافیای مقاومت در جریان است را می‌توان به شرح زیر بیان داشت:

گزاره های آینده نگر در بیانات امام خامنه ای

رهبر معظم انقلاب در مجموعه بیانات آینده‌نگر خود، نقشه‌ای روشن از تحولات جغرافیای مقاومت در برابر جغرافیای سلطه، همراه با رشد قدرت علمی، اقتصادی و فرهنگی ایران و امت اسلامی ترسیم کرده‌اند. این تحولات نه تنها مختص بعد نظامی بلکه شامل حوزه‌های فرهنگی، علمی، اجتماعی و معنوی نیز می‌شوند. جوانان و مقاومت فرهنگی نقش کلیدی در تحقق این چشم‌اندازها دارند و وحدت امت اسلامی به عنوان عامل اصلی تقویت جغرافیای مقاومت و شکست جغرافیای سلطه برجسته است.

در راستای کشف و تحلیل گزاره‌های آینده‌نگر بیانات امام خامنه‌ای، می‌توان هفت روند کلان و راهبردی را شناسایی کرد که با دقت و تکرار در بیانات ایشان دیده می‌شوند. این روندها نه تنها بازتابی از نگرش راهبردی رهبر انقلاب هستند، بلکه افق‌های آینده‌نگرانه‌ای را برای امت اسلامی، منطقه و جمهوری اسلامی ایران ترسیم می‌کنند:

افول نظم سلطه و فروپاشی قدرت‌های استکباری: امام خامنه‌ای با صراحت از پایان سلطه رژیم صهیونیستی در افق ۲۵ ساله (۱۳۹۴/۰۶/۱۸) و حذف آمریکا از آینده منطقه (۱۳۹۷/۰۳/۰۲) سخن گفته‌اند. این گزاره‌ها نشان‌دهنده‌ی روند تاریخی و شتاب‌گیری فرسایش مشروعیت و قدرت سخت و نرم این دو بازیگر سلطه‌گر در منطقه هستند. این تحلیل بر پایه تغییرات ساختاری در نظام بین‌الملل و ناتوانی قدرت‌های بزرگ در مهار تحولات مردمی و مقاومت اسلامی استوار است. رهبر انقلاب با اتکا به واقعیت‌های میدانی و الهیات تاریخی، این روند را حتمی و شتابنده می‌دانند.

تقویت جبهه مقاومت و بازیگران بومی در نظم منطقه‌ای: برخلاف روند اول که بر افول بازیگران سنتی سلطه‌گر تأکید دارد، این روند به ظهور بازیگران نوظهور مقاومتی می‌پردازد. بیاناتی چون «آینده منطقه در اختیار ملت‌ها و جریان مقاومت است» (۱۳۹۷/۰۳/۰۲) یا «آینده لبنان،

سوریه و عراق متعلق به مردم و مقاومت است» نمایانگر افزایش قدرت بازدارندگی و راهبردی محور مقاومت هستند. از منظر امام خامنه‌ای، مقاومت نه تنها واکنش به تهاجم، بلکه راهبردی فعال برای شکل‌دهی به نظم جدید منطقه است.

خیزش تمدنی و ساخت تمدن نوین اسلامی: امام خامنه‌ای با تأکید بر ضرورت «تمدن نوین اسلامی» به عنوان آینده محتوم جهان (۱۴۰۲/۱۰/۱۹)، یک روند بلندمدت تمدنی را تعریف می‌کنند که در آن جهان اسلام با بهره‌گیری از عناصر خودباوری، علم، عدالت و حکمرانی معنوی به یک قدرت تمدنی جدید تبدیل می‌شود. این روند در گزاره‌هایی نظیر «آینده منطقه، آینده اسلام است» و «جمهوری اسلامی مرجع عدالت جهانی خواهد شد» تبلور دارد. ایشان این حرکت تمدنی را جایگزینی برای تمدن غربی بحران‌زده تلقی می‌کنند.

سرمایه‌گذاری راهبردی بر جوانان، علم و خودباوری: روند چهارم، نقش بنیادین سرمایه انسانی، علم و نخبگان در آینده‌سازی است. امام خامنه‌ای، جوانان مؤمن را «مدیران آینده جهان اسلام» (۱۴۰۲/۱۰/۱۹) معرفی کرده‌اند. همچنین، توقف نهضت علمی را موجب عقب‌ماندگی بلندمدت می‌دانند (۱۳۹۰/۰۴/۰۸). این تأکید بر محوریت جوانان مؤمن، تحول آفرین، و دانش‌بنیان، خط ممتدی در سیاست‌گذاری راهبردی ایشان در حوزه‌های پیشرفت، اقتصاد و تمدن‌سازی است.

لزوم آمادگی برای آینده با حکمرانی هوشمند: در حوزه‌هایی مانند فضای مجازی، دفاع و امنیت، گزاره‌هایی چون تشکیل شورای عالی فضای مجازی (۱۳۹۰/۱۲/۱۷) یا «دفاع آینده‌نگر نیازمند برنامه‌ریزی راهبردی است» (۱۳۹۳/۰۹/۰۹) حاکی از شناخت عمیق رهبری نسبت به تحولات نوظهور و چالش‌های آینده است. این روند بر محور آینده‌پژوهی حکمرانی، تاب‌آوری و پیش‌دستی در مواجهه با تهدیدات شکل گرفته و نشانگر ضرورت زیرساخت‌سازی هوشمند در دولت و جامعه است.

جغرافیای سلطه: روند افول، بی‌ثباتی، و بحران: امام خامنه‌ای با ترسیم روند زوال و فروپاشی جغرافیای سلطه، بر شکست استراتژی‌های اشغال‌گری، تحریم، دخالت نظامی و مهندسی فرهنگی استکبار جهانی تأکید می‌کنند. این روند از طریق افشای ماهیت ناپایدار و غیراخلاقی این قدرت‌ها و ناکارآمدی آن‌ها در برابر اراده ملت‌ها تقویت می‌شود.

جغرافیای مقاومت: روند صعودی، تثبیت، و تمدن‌سازی: جغرافیای مقاومت در حال گسترش از سطح ملی به منطقه‌ای و سپس به افق‌های جهانی است. با نقش‌آفرینی بازیگران مردمی، نخبگان متعهد، محورهای مقاومت و ملت‌های مستقل، این جغرافیا نه تنها بازدارنده است، بلکه سازنده و تمدن‌ساز نیز هست. پیوند عمیق این جغرافیا با ارزش‌های اسلامی، جوانان مؤمن، علم و فناوری، و خودباوری ملی، آینده آن را با پایداری و تحول درونی گره می‌زند.

مجموعه این روندها نشان می‌دهد که نگاه امام خامنه‌ای به آینده، ترکیبی از **آرمان‌گرایی واقع‌نگرانه** و **راهبردهای فعال تحول‌محور** است. ایشان آینده را نه صرفاً موضوعی برای انتظار، بلکه میدانی برای طراحی، مقاومت و ساخت تمدن می‌دانند. این تحلیل گفتمانی آینده‌نگر، می‌تواند مبنایی قدرتمند برای طراحی سناریوها، سیاست‌گذاری کلان و برنامه‌ریزی راهبردی در جمهوری اسلامی ایران و جهان اسلام قرار گیرد.

پیشران‌ها و روندهای کلیدی در بیانات امام خامنه‌ای

امام خامنه‌ای در رهنمودهای خود به طور مستمر به پیشران‌های حیاتی در مسیر مقاومت اسلامی اشاره کرده‌اند. نسل جوان به عنوان امید آینده، پیشرفت در فناوری دفاعی و فضای مجازی به عنوان ابزارهای مقابله با سلطه، توان نظامی و موشکی به عنوان عامل بازدارنده، ایمان و وحدت اسلامی به عنوان پایه‌های ایدئولوژیک، و مقاومت در برابر تحریم‌ها و تهدیدات امنیتی از کلیدی‌ترین متغیرها هستند. همچنین دشمنان اصلی مانند آمریکا و رژیم صهیونیستی، به عنوان بازیگران سلطه، مورد تقابل و مقاومت جدی قرار گرفته‌اند. این مولفه‌ها، روندهای اصلی تحولات راهبردی در منطقه را شکل می‌دهند و مبنای طراحی سناریوهای آینده‌نگر جغرافیای مقاومت است.

جدول ۵. پیشران‌ها و متغیرهای کلیدی «جغرافیای مقاومت در برابر جغرافیای سلطه» با استفاده از بیانات امام خامنه‌ای

منبع	نمونه بیان از امام خامنه‌ای	شرح خلاصه	پیشران / متغیر کلیدی	دسته‌بندی
بیانات در دیدار دانش‌آموزان،	«نسل جوان امروز ما، بسیار باهوش»	نسل جوان پرتلاش و آینده‌ساز	نسل جوان و نیروی انسانی	جمعیتی

منبع	نمونه بیان از امام خامنه‌ای	شرح خلاصه	پیشران / متغیر کلیدی	دسته‌بندی
۱۳۹۶/۸/۱۱	و امیدوار است.	مقاومت		
بیانات در دیدار فرماندهان سپاه، ۱۳۹۸/۴/۳۰	«مقاومت واقعی در دل مردم است.»	حضور پرشور مردم پشتوانه مقاومت	مشارکت و پشتوانه مردمی	
بیانات در دیدار فرماندهان سپاه، ۱۳۹۷/۸/۱	«قدرت موشکی ما از مهم‌ترین عوامل بازدارنده است.»	توسعه قدرت موشکی به عنوان بازدارنده	فناوری دفاعی و موشکی	
بیانات در دیدار دانشجویان، ۱۳۹۸/۲/۵	«جنگ نرم امروز در فضای مجازی جریان دارد.»	اهمیت فعالیت در فضای مجازی و نبرد فرهنگی	فضای مجازی و جنگ نرم	فناوری
بیانات در دیدار کارآفرینان، ۱۳۹۸/۳/۶	«اقتصاد مقاومتی یعنی اقتصاد دانش‌بنیان و مستقل.»	مقاومت اقتصادی بر پایه فناوری و دانش	اقتصاد دانش‌بنیان	
بیانات در دیدار فرماندهان سپاه،	«نیروی موشکی ما قدرت بازدارنده	قدرت موشکی و نظامی به عنوان	توان بازدارندگی نظامی	نظامی

منبع	نمونه بیان از امام خامنه‌ای	شرح خلاصه	پیش‌ان / متغیر کلیدی	دسته‌بندی
۱۳۹۸/۴/۳۰	است.	ستون قدرت		
بیانات در جمع فرماندهان، ۱۳۹۷/۹/۲۳	«مقاومت در لبنان، عراق، سوریه و یمن قوی‌تر می‌شود.»	حمایت و تقویت گروه‌های مقاومت در منطقه	تقویت محور مقاومت منطقه‌ای	
بیانات در دیدار نیروهای مسلح، ۱۳۹۷/۷/۲۹	«آمریکا از بسیاری مناطق عقب‌نشینی کرده است.»	عقب‌نشینی آمریکا از مناطق مختلف	کاهش حضور نظامی دشمن	
بیانات در دیدار شورای عالی امنیت ملی، ۱۳۹۸/۷/۲۸	«مقاومت ریشه در ایمان و اعتقاد به عدالت دارد.»	پایه مقاومت بر ایمان و عدالت	ایمان و باور دینی	ایدئولوژیک
بیانات در دیدار علمای اهل سنت، ۱۳۹۵/۱۰/۷	«وحدت میان شیعه و سنی بزرگ‌ترین سرمایه است.»	همگرایی مذاهب و امت واحد	وحدت اسلامی	
بیانات در دیدار فرهنگیان، ۱۳۹۷/۸/۱۳	«باید در مقابل نفوذ فرهنگ غربی مقاومت کرد.»	مقابله با تهاجم فرهنگی غرب	مبارزه فرهنگی	
بیانات در دیدار نیروهای مسلح، ۱۳۹۷/۷/۲۹	«داعش شکست خورده است؛ نتیجه مقاومت»	شکست داعش و گروه‌های تروریستی	مبارزه با تروریسم	امنیتی

منبع	نمونه بیان از امام خامنه‌ای	شرح خلاصه	پیشران / متغیر کلیدی	دسته‌بندی
	«ملت‌هاست.»			
بیانات در دیدار کارآفرینان، ۱۳۹۸/۳/۶	«تحریم‌ها ما را قوی‌تر کرده است.»	مقابله با تحریم‌ها و تحکیم اقتصاد مقاومتی	تحریم‌های اقتصادی و مقاومت اقتصادی	
بیانات در دیدار فرماندهان، ۱۳۹۷/۹/۲۳	«استکبار از طریق جنگ‌های نیابتی فشار می‌آورد.»	مقابله با جنگ‌های نیابتی دشمنان	جنگ نیابتی و فشار استکبار	
بیانات در دیدار کارگران، ۱۳۹۷/۲/۱۱	«آمریکا می‌خواهد مسیر جهان را تعیین کند.»	قدرت سلطه‌گر و قلدر جهانی	آمریکا	
بیانات در دیدار مجلس خیرگان، ۱۳۹۴/۶/۳۰	«رژیم صهیونیستی بیش از ۲۵ سال آینده را نخواهد دید.»	رژیم رو به فروپاشی	رژیم صهیونیستی	بازیگران کلیدی
بیانات در دیدار نخبگان، ۱۳۹۵/۷/۲۰	«نخبگان مسلمان وظیفه دارند مقاومت را تقویت کنند.»	نقش اساسی در پیشبرد مقاومت و پیشرفت امت	نخبگان مسلمان	

تدوین سناریوهای آینده جغرافیای مقاومت در برابر جغرافیای سلطه بر اساس روش سه مرحله‌ای سناریونویسی

مرحله اول: شناسایی پیشران‌ها و عدم قطعیت‌های کلیدی

با تحلیل بیانات راهبردی رهبر معظم انقلاب، مجموعه‌ای از پیشران‌های مؤثر بر آینده جغرافیای مقاومت شناسایی شد. این پیشران‌ها در شش دسته: جمعیتی، فناوری، نظامی، امنیتی، ایدئولوژیک و بازیگران کلیدی طبقه‌بندی شدند. در این میان، دو عامل دارای بیشترین عدم قطعیت و بیشترین اثرگذاری عبارت‌اند از:

۱. سطح فشار و حجمه نظام سلطه (کم / زیاد)

۲. میزان انسجام و کارآمدی درونی جغرافیای مقاومت (بالا / پایین)

این دو عامل به عنوان عدم قطعیت‌های کلیدی انتخاب شده‌اند و محور ترسیم سناریوها قرار گرفتند.

مرحله دوم: تعریف حالت‌های متقابل هر عدم قطعیت

در مرحله دوم حالت‌های متقابل هر عدم قطعیت کلیدی به شرح جدول ۶ تعریف شدند.

جدول ۶. تعریف حالت‌های متقابل هر عدم قطعیت کلیدی

حالت اول	حالت دوم	عدم قطعیت کلیدی
هجمه شدید و سازمان یافته	کاهش یا ناکامی هجمه دشمن	سطح فشار نظام سلطه
انسجام بالا و قدرت درونی	پراکندگی و ضعف داخلی	انسجام و کارآمدی جغرافیای مقاومت

مرحله سوم: ترسیم ماتریس سناریو و تحلیل چهار وضعیت پایه

با ترکیب دو عدم قطعیت بالا، چهار سناریوی پایه برای آینده جغرافیای مقاومت در برابر

جغرافیای سلطه به دست آمد:

جدول ۷. ترسیم ماتریس سناریو

انسجام پایین	انسجام بالا	
سناریو ۳: ضعف و پراکندگی مقاومت فشار کم ولی ناکارآمدی درونی، افت اثرگذاری و کاهش نفوذ منطقه‌ای	سناریو ۱: پیروزی مقاومت فعال رشد فناوری، وحدت اسلامی، افزایش عمق راهبردی و شکست استکبار	فشار پایین از نظام سلطه
سناریو ۴: شکست و انحطاط مقاومت فروپاشی جغرافیای مقاومت، نفوذ دشمن، بحران در نظم منطقه‌ای	سناریو ۲: مقاومت تحت فشار شدید جنگ نیابتی، فشار اقتصادی، اما پایداری نسبی محور مقاومت	فشار شدید از نظام سلطه

سناریو ۱: پیروزی مقاومت فعال و استحکام جغرافیای مقاومت

در این حالت، جغرافیای مقاومت به کمک نسل جوان، توسعه فناوری‌های دفاعی و اقتصاد دانش بنیان، وحدت اسلامی و ایمان مستحکم، توانسته انسجام و قدرت خود را افزایش دهد. در مقابل، فشار دشمن (آمریکا، رژیم صهیونیستی) کاهش یافته یا ناکارآمد شده است. مقاومت موفق به گسترش عمق راهبردی و تقویت محورهای منطقه‌ای می‌شود.

عوامل کلیدی: رشد فناوری موشکی، انسجام امت اسلامی، پیشرفت اقتصادی دانش بنیان، عقب نشینی نظامی دشمن، شکست تروریسم (بیانات امام خامنه‌ای در دیدار فرماندهان سپاه (۱۳۹۸/۴/۳۰)، دیدار علمای اهل سنت (۱۳۹۵/۱۰/۷)، دیدار کارآفرینان (۱۳۹۸/۰۳/۰۶))

سناریو ۲: مقاومت پر تلاش در برابر فشار شدید جغرافیای سلطه

جغرافیای سلطه فشار نظامی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی زیادی وارد می‌کند، اما جغرافیای مقاومت با اتکا به جوانان، ایمان، و فناوری‌های نوین، مقاومت فعال و پایداری از خود نشان می‌دهد. انسجام نسبتاً بالاست اما تهدیدات و فشارها زیاد است.

عوامل کلیدی: افزایش جنگ نرم و جنگ نیابتی، تحریم‌ها و فشار اقتصادی شدید، استمرار مبارزه فرهنگی و نظامی، نقش موثر نخبگان و مردم (بیانات در دیدار دانشجویان (۱۳۹۸/۲/۵)، دیدار نیروهای مسلح (۱۳۹۷/۷/۲۹)، دیدار نخبگان (۱۳۹۵/۰۷/۲۰))

سناریو ۳: ضعف و پراکندگی جغرافیای مقاومت و کاهش تأثیرگذاری
فشار جغرافیای سلطه در حد پایین است ولی به علت مشکلات داخلی مانند کاهش انسجام، ضعف در فناوری، یا افت معنویت و وحدت اسلامی، جغرافیای مقاومت کارآمدی لازم را ندارد و از توان اثرگذاری واقعی محروم است.

عوامل کلیدی: ضعف فناوری و اقتصادی، کاهش مشارکت مردمی، ناهماهنگی بین گروه‌های مقاومت، تأثیرپذیری فرهنگی از دشمن (بیانات در دیدار فرهنگیان (۱۳۹۷/۸/۱۳)، بیانات در دیدار فرماندهان سپاه (۱۳۹۷/۰۸/۰۱))

سناریو ۴: شکست و انحطاط جغرافیای مقاومت در برابر سلطه قوی
جغرافیای سلطه با فشار نظامی، اقتصادی و فرهنگی بسیار قوی، هم‌زمان با ضعف شدید در انسجام، فناوری و منابع جغرافیای مقاومت، مقاومت به طور جدی تضعیف یا حتی شکست می‌خورد. نفوذ و سلطه دشمن گسترش می‌یابد و محورهای مقاومت متزلزل می‌شوند.

عوامل کلیدی: افزایش حضور نظامی مستقیم دشمن، شکست در مقابله با تروریسم، فروپاشی اقتصادی و فرهنگی مقاومت (بیانات در دیدار کارگران (۱۳۹۷/۲/۱۱)، بیانات در دیدار نیروهای مسلح (۱۳۹۷/۰۷/۲۹))

با استفاده از این چهار سناریو می‌توان راهبردهای سیاست‌گذاری آینده را طراحی کرد، مثلاً تقویت فناوری دفاعی و اقتصاد دانش‌بنیان، افزایش همگرایی و وحدت اسلامی، مدیریت جنگ نرم، و آماده‌سازی مقابله با تحریم‌ها و فشارهای خارجی.

جدول ۸. دسته‌بندی و توضیح سناریوها

نوع سناریو	نام سناریو	توضیح کلی
سناریوی مطلوب	پیروزی مقاومت فعال و استحکام جغرافیای	انسجام بالا و قدرت قوی جغرافیای مقاومت در برابر فشار نسبتاً پایین جغرافیای سلطه. تحقق پیشرفت فناوری، وحدت امت اسلامی و موفقیت در مقابله با تحریم‌ها و جنگ نرم.

نوع سناریو	نام سناریو	توضیح کلی
	مقاومت (سناریو ۱)	آینده‌ای امیدوارکننده و پایدار برای مقاومت.
سناریوی محتمل	مقاومت پرتلاش در برابر فشار شدید جغرافیای سلطه (سناریو ۲)	جغرافیای مقاومت قوی ولی تحت فشار و تهدید شدید دشمن است. مقاومت فعال و مستمر، اما چالش‌های فراوان اقتصادی، امنیتی و فرهنگی وجود دارد. جنگ نیابتی و فشار اقتصادی شدت می‌یابد ولی مقاومت از هم نمی‌پاشد.
سناریوی بدبینانه	ضعف و پراکندگی جغرافیای مقاومت و کاهش تأثیرگذاری (سناریو ۳)	فشار دشمن کم ولی مقاومت به دلیل ضعف‌های داخلی، انسجام پایین و ضعف فناوری، ضعیف و ناکارآمد است. اثرگذاری مقاومت کاهش می‌یابد و موقعیت راهبردی آسیب می‌بیند.
سناریوی بحران	شکست و انحطاط جغرافیای مقاومت در برابر سلطه قوی (سناریو ۴)	شدت فشار جغرافیای سلطه بسیار بالا است و جغرافیای مقاومت به شدت ضعیف شده است. فروپاشی محورهای مقاومت، نفوذ گسترده دشمن، شکست‌های نظامی، اقتصادی و فرهنگی. شرایط بحرانی و نامساعد برای آینده منطقه.

اثرگذاری پیشران‌ها بر سناریوها

میزان اثرگذاری پیشران‌ها بر سناریوها در جدول ۹ نشان داده شده است.

جدول ۹. اثرگذاری پیشران‌ها بر سناریوها

پیشران / متغیر	سناریوی ۱ (مطلوب)	سناریوی ۲ (محتمل)	سناریوی ۳ (بدبینانه)	سناریوی ۴ (بحران)
نسل جوان و نیروی انسانی	بسیار مثبت	مثبت	منفی	بسیار منفی

پیشران / متغیر	تأثیر بر سناریوی ۱ (مطلوب)	تأثیر بر سناریوی ۲ (محتمل)	تأثیر بر سناریوی ۳ (بدبینانه)	تأثیر بر سناریوی ۴ (بحران)
فناوری دفاعی و موشکی	بسیار مثبت	مثبت	منفی	بسیار منفی
اقتصاد دانش‌بنیان	بسیار مثبت	مثبت	منفی	بسیار منفی
وحدت اسلامی و ایمان	بسیار مثبت	مثبت	منفی	بسیار منفی
جنگ نرم و فضای مجازی	مثبت	بسیار مهم و حیاتی	منفی	بسیار منفی
فشار نظامی و اقتصادی دشمن	پایین	بسیار بالا	پایین	بسیار بالا
حمایت از محور مقاومت منطقه‌ای	بسیار مثبت	مثبت	منفی	بسیار منفی
مبارزه با تروریسم	بسیار مثبت	مثبت	منفی	بسیار منفی
تحریم‌ها	قابل مدیریت	فشار زیاد و چالش‌زا	آسیب‌زننده	بسیار آسیب‌زننده

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر با تحلیل علمی و آینده‌نگرانه، روندهای کلیدی جغرافیای مقاومت در برابر جغرافیای سلطه را مورد بررسی قرار داده و با بهره‌گیری از رویکرد سناریونویسی، چشم‌اندازهای محتمل آینده را ترسیم کرده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهند که مقاومت اسلامی نه تنها یک جریان منطقه‌ای بلکه یک حرکت تمدنی است که در ابعاد سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و معنوی قابل تحلیل است. این پژوهش با اتکا به بیانات آینده‌نگرانه امام خامنه‌ای، پیشران‌های مؤثر در شکل‌دهی به آینده مقاومت را استخراج کرده و اثرگذاری آن‌ها را در قالب سناریوهای مختلف ارزیابی کرده است.

بررسی بیانات امام خامنه‌ای نشان می‌دهد که پیشران‌هایی نظیر ایمان دینی، وحدت اسلامی، نقش جوانان، پیشرفت اقتصادی مبتنی بر دانش، فناوری‌های دفاعی، مقابله با تحریم‌ها و توسعه رسانه‌ای، مهم‌ترین عوامل در تثبیت و تقویت مقاومت اسلامی هستند. از سوی دیگر، جغرافیای سلطه با ابزارهایی همچون جنگ نیابتی، مهندسی فرهنگی، تحریم اقتصادی و حضور نظامی، سعی در تضعیف این روند دارد. تحلیل روندهای کلان، نشانگر افول تدریجی نظم سلطه‌گر غربی و شکل‌گیری هندسه جدید قدرت است که محور مقاومت یکی از بازیگران کلیدی آن خواهد بود. نتایج سناریونویسی نشان داد که چهار مسیر برای آینده مقاومت متصور است:

۱. سناریوی مطلوب: پیروزی مقاومت فعال و استحکام جغرافیای مقاومت، که بر اساس انسجام داخلی، توسعه فناوری‌های نوین و رشد اقتصادی دانش‌بنیان شکل می‌گیرد.
 ۲. سناریوی محتمل: مقاومت پر تلاش در برابر فشار شدید جغرافیای سلطه، که در آن محور مقاومت با تهدیدات گسترده مواجه است اما همچنان توان ایستادگی دارد.
 ۳. سناریوی بدبینانه: ضعف و پراکندگی جغرافیای مقاومت، که در آن کاهش انسجام، ضعف در فناوری و اقتصاد منجر به کاهش اثرگذاری مقاومت می‌شود.
 ۴. سناریوی بحران: شکست و انحطاط جغرافیای مقاومت، که در اثر فشار بی‌وقفه سلطه‌گران و ضعف داخلی، آینده مقاومت را با بحران جدی مواجه می‌کند.
- این یافته‌ها تأکید دارند که سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران باید به تقویت پیشران‌های مقاومت بپردازند تا مسیر سناریوی مطلوب تحقق یابد. این شامل توسعه زیرساخت‌های فناوری و علمی، حمایت از اقتصاد دانش‌بنیان، افزایش همگرایی میان ملت‌های اسلامی، مدیریت جنگ نرم و مقابله هوشمندانه با تحریم‌ها است. همچنین، توجه به سناریوهای تهدیدزا، به ویژه سناریوی بحران، اهمیت تدوین سیاست‌های بازدارنده و پیش‌دستانه را برجسته می‌سازد.
- این پژوهش گامی مهم در تحلیل ژئوپلیتیکی مقاومت اسلامی و ارائه چارچوب علمی برای سیاست‌گذاری‌های آینده است. پیشنهاد می‌شود تحقیقات آتی با رویکردهای تلفیقی کمی و کیفی، تأثیر فناوری‌های نوین، تحولات رسانه‌ای و روابط ژئوپلیتیکی جدید بر مقاومت اسلامی را بررسی کرده و چارچوب‌های نوین مدیریت آینده‌پژوهی را توسعه دهند.

بدون تردید آینده جغرافیای مقاومت، وابسته به تصمیمات امروز است؛ اگر این پیشران‌ها تقویت شوند، مسیر تمدن نوین اسلامی بیش از پیش هموار خواهد شد. بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادات زیر برای تحقق سناریوی مطلوب که همان «پیروزی مقاومت فعال و استحکام جغرافیای مقاومت بر اساس انسجام داخلی، توسعه فناوری‌های نوین و رشد اقتصادی دانش‌بنیان» است، ارائه می‌شود:

۱. سرمایه‌گذاری بر جوانان و نخبگان انقلابی با:

- ایجاد برنامه‌های آموزشی و پژوهشی ویژه برای تربیت نسل آینده‌ی رهبران مقاومت؛
- حمایت از فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی جوانان در کشورهای محور مقاومت؛
- تقویت نقش نخبگان علمی و دانشگاهی در پیشبرد اهداف مقاومت؛

۲. تقویت اقتصاد مقاومتی و دانش‌بنیان با:

- حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان برای کاهش وابستگی به اقتصاد جهانی سلطه؛
- ایجاد شبکه‌های اقتصادی مستقل میان کشورهای محور مقاومت؛
- افزایش سرمایه‌گذاری در فناوری‌های نوین برای تقویت استقلال اقتصادی؛

۳. تحکیم انسجام و وحدت میان ملت‌های اسلامی با:

- توسعه ارتباطات فرهنگی و دینی میان کشورهای اسلامی برای مقابله با تفرقه‌افکنی دشمنان؛
- ایجاد نهادهای مشترک میان کشورهای محور مقاومت برای سیاست‌گذاری‌های اقتصادی و دفاعی؛
- تقویت گفت‌وگو و وحدت اسلامی در رسانه‌ها و فضای مجازی؛

۴. مدیریت جنگ نرم و توسعه رسانه‌های مستقل مقاومت با:

- راه‌اندازی شبکه‌های رسانه‌ای مستقل برای مقابله با تهاجم فرهنگی غرب؛
- گسترش تولید محتوای راهبردی در فضای مجازی برای افزایش آگاهی عمومی؛
- آموزش و تجهیز فعالان رسانه‌ای برای مقابله با جنگ شناختی؛

۵. توسعه توان دفاعی و عمق راهبردی محور مقاومت با:

- تقویت ظرفیت‌های دفاعی و نظامی کشورهای مقاومت برای افزایش بازدارندگی؛
- گسترش همکاری‌های نظامی و امنیتی میان کشورهای محور مقاومت؛
- ایجاد سازوکارهای مقابله با تهدیدات نوین، از جمله جنگ سایبری و اطلاعاتی؛

۶. برنامه‌ریزی آینده‌پژوهانه برای مدیریت تحولات با:

- استفاده از تکنیک‌های سناریونویسی برای پیش‌بینی آینده و تدوین راهبردهای مناسب؛
- بهره‌گیری از روش‌های تحلیل داده‌های امنیتی و اقتصادی برای کاهش ریسک‌های راهبردی؛

ایجاد اتاق‌های فکر و مراکز پژوهشی تخصصی در حوزه آینده‌پژوهی مقاوم

فهرست منابع

- Abbasi, H. (2016). Strategic Planning in the Geography of Resistance.
- Banaei, A., Ghasemi, M. H., & Panahi, F. (2024). Prerequisites and Drivers for Realizing the New Islamic Civilization in the Thought of Imam Khamenei. *Islamic Revolution Futures Studies*, 5(2), 70-39.
- Fahimi, A. A., & Pirani, S. (2024). Analyzing the Future Stability of Israel with a Scenario Planning Approach. *Islamic Revolution Futures Studies*, 5(3), 207-228.
- Ghafari Hashjin, Z., Mohammadi, Z., & Nikoonahad, A. (2021). Future Scenarios for the Resistance Axis Based on Critical Uncertainties. *Islamic Revolution Research Journal*, 11(41), 19-40.
- Gharehbaghi, K., & Sadeghi, H. (2021). Theoretical Foundations and Methodological Frameworks of Islamic Futures Studies. Tehran: Islamic Futures Institute.
- Golmohammadi, D. (2018). Critical Geopolitics and Security in the Middle East. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies.
- Hafeznia, M. R. (2014). Geopolitics in the Contemporary World. Tehran: SAMT Publishing.
- Hosseini, D. (2019). Futures Studies: Concepts, Methods, and Applications (Chapter 4). Tehran: Strategic Futures Studies Center.
- Kolivand, K., & Ghorbanzadeh S., G. (2023). A Critical Futures Analysis of America's Decline in the Geometry of the New Global Order Using the Layered Causal Analysis Method. *Islamic Revolution Futures Studies*, 4(3), 50-78.
- Maleki, M. (2014). Futures Studies: A Novel Approach to the Future. Tehran: SAMT Publishing.
- Nasr Esfahani, M., Tarjomaan, F., & Kazemi, A. (2023). The Future Position of the Resistance Axis in Light of the Geometry of Global Power. *Transcendent Politics*, 11(2), 233-250.
- Norouzi, M., Fayazi, D., & Seif, H. (2021). Futures Studies of the Factors Affecting the Resistance Axis with an Emphasis on Social Unrest in Iraq and Lebanon. *Defensive Strategy*, 19(2), 115-143.

- Rezaei, M. (2017). *Geography of Resistance and National Security*. Tehran: Imam Hussein University Press.
- Saleh Esfahani, A., Nezamipour, G., Kazemi Qomi, H., & Faraji, I. (2020). The Model of the Resistance Front from the Perspective of Imam Khamenei. *Strategic Defense Studies*, 18(82), 81-98.
- Salehi Amiri, S. R., & Khaniki, H. (2011). *Foundations of Cultural Futures Studies* (Chapter 3).
- Shamseddini, M., & Arab Bafrani, M. R. (2023). The Formation of the New World Order and Future Scenarios of the Global Geometry. *Islamic Revolution Futures Studies*, 4(1), 75-94.
- Shokoohi, A. (2020). *Strategic Scenario Planning: Concepts, Methods, and Applications*. Tehran: Institute for Culture, Art, and Communication.
- English Sources
- Agnew, J. (2003). *Geopolitics: Re-visioning World Politics* (2nd ed.). London: Routledge.
- Bell, W. (2003). *Foundations of Futures Studies: Human Science for a New Era* (Vol. 1: History, Purposes, and Knowledge). New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Booth, K., & Dunne, T. (Eds.). (2002). *Worlds in Collision: Terror and the Future of Global Order*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Dator, J. (2009). Alternative Futures at the Manoa School. *Journal of Futures Studies*, 14(2), Flint, C. (2017). *Introduction to Geopolitics* (3rd ed.). London: Routledge.
- Gharehbaghi, K., & Sadeghi, H. (2021). *Islamic Futures Studies: Theoretical Foundations and Methodological Frameworks*. Tehran: Islamic Futures Institute.
- Guzzini, S. (2012). *The Return of Geopolitics in Europe? Social Mechanisms and Foreign Policy Identity Crises*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Inayatullah, S. (2008). Six Pillars: Futures Thinking for Transforming. *Foresight*, 10(1), 4-21.
- Miller, R. (2007). Futures Literacy: A Hybrid Strategic Scenario Method. *Foresight*, 9(5), 43-50.
- Popper, R. (2008). How are Foresight Methods Selected? *Foresight*, 10(6), 62-89.
- Schwartz, Peter. (1996). *The Art of the Long View*. Currency-Doubleday.
- van der Heijden, Kees. (2005). *Scenarios: The Art of Strategic Conversation*. Wiley.
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

